किं युगस्कन्धसंनिपातो योजनं उत योक्त्रपरिहरणमिति यद्याद्यः तदा युगपत् अथाल्यस्तदा भेदेनेति · किं तावत्प्राप्तम् · सूत्रेणैव पूर्वपक्षं करोति ।

युगपत्तद्वचनत्वात् ॥ ११ ॥ युगपत्सहैवानडुहोर्योजनं कर्तव्यम् तच्च युगस्कन्धसंनिपातद्वयं युगपदपि कर्तुं शक्यम् · कुतः मन्त्रस्य तद्वत्त्वात् युगपद्वचनत्वात् मन्त्रो हि द्विवचनान्तत्वाद्युगपदनड्वाहौ युज्यमानौ प्रकाशयति भेदेन योजने तु तद्द्विवचनमनुपपन्नं स्यात् । एवं प्राप्ते सिद्धान्तमाह ·

भेदे मन्त्रावृत्तिः सांनिपातित्वात् ॥ १२ ॥ भेदेन योजनं कर्तव्यम् कुतः दक्षिणेन पाणिना कर्म कर्तव्यमिति स्मर्यते न चैकेन दक्षिणेन द्वयोर्युगपद्योजनं कर्तुं शक्यते · स्मृतिश्च प्रमाणमित्युक्तम् तानो वा नित्यत्वादित्यत्र (१. ८. १८) । योजनं च योक्त्रपरिहरणम् न युगस्कन्धसंनिपातमात्रम् तच्चाशक्यं युगपत्कर्तुम् तस्माद्वश्यं भेदेन योजनं कर्तव्यम् । भेदे च सति मन्त्तिः योजनमन्त्रस्योस्रावेतमित्यस्यावृत्तिर्भवति · कुतः सांत्वान्मन्त्रस्य संनिपत्य हि क्रियायामुपकरोति मन्त्रः स क्रियाभेदे सत्यावर्तयितव्यः । यदुक्तम् एकस्मिन्युज्यमाने द्विवचनान्तस्य प्रयोगोऽनर्थक इति नानर्थकः प्रातिपदिकार्थमभिधास्यते ।

ईषान्तरे भूमिष्ठः सुब्रह्मण्यः पलाशशाखया प्राजति ॥ १४ ॥ सुब्रह्मण्यसंज्ञकः उद्गातृपुरुषः शकटस्येषयोरन्तराले यतः प्रदेशात्फलके उद्धते तस्मिन्प्रदेशे ईषयोर्मध्ये भूमिष्ठो भूमाववस्थितः सन् पथा प्रतोदस्थानीयया अनड्वाहौ प्राजति गमनाय प्रेरयति · उद्धते प्रउग्ये फलके भवतः (३. ३. ४. १) ।

पश्चात्परीत्यापालम्बं गृहीत्वा सोमाय क्रीतायानुवाचयति ॥ १५ ॥ अध्वर्युरनसः पश्चात्य प्रदक्षिणं परिक्रमणेन पश्चाद्भागऽआगत्य अपालम्बमुपस्तम्भनार्थं पश्चादाबद्धं दारु अभिपद्य हस्तेन गृहीत्वा सोमाय क्रीतायानुब्रूहीत्येवं होतारमनुवाचयति । अत्र (३. ३. ४. १३) विप्रतिपत्तिः · अपालम्बशब्देन पश्चादाबद्धा रज्जुरभिधीयते यया अवतारे अनः प्रवर्तमानं विधार्यतऽइति कर्कः पश्चाद्भागे बद्धं लम्बायमानं दारु अपालम्बशब्देनोच्यते येनोर्ध्वप्रदेशे प्रचलतः शकटस्य स्तम्भनेन पर्यावर्तनं वार्यतऽइति हरिस्वामिनो याज्ञिकाश्च । हरिस्तमालभ्य सोमाय क्रीतायेत्यादि मानवे · अपरेण ब्रह्मयज्ञमानौ दक्षि-